

10è aniversari de la Fundació del Món Rural

2006-2016. Una dècada de canvis en un Món Rural viu

Repte Institucional

1.- Quines van ser les conclusions de l'àmbit 5è en el Congrés.-

Examinats els continguts de la ponència i conclusions de l'Àmbit cinquè del Congrés del Món Rural, per tal d'ajustar la intervenció al temps assignat centrarem la nostra atenció en els dos temes fonamentals que, al marge d'estar plenament lligats i correlacionats, de fet van constituir l'argument principal de les consideracions aportades i de les distintes conclusions a les que es va arribar.

Aquests dos temes són: El Contracte Global d'Explotació (CGE) i els Plans de Desenvolupament Rural (PDR) que n'engloben tres de diferent naturalesa, els PDR1, els PDR2 i els PDR5, però que nosaltres considerarem de forma agrupada. El CGE té els seus orígens en la Llei d'Ordenació Agrària de 2001. La primera idea era establir un contracte entre les administracions i les explotacions per gestionar els diferents ajuts. Aquesta primera idea ha anat evolucionant i ara podem assenyalar que l'objectiu del CGE és incentivar el desenvolupament de les funcions productives, econòmiques, mediambientals i socials de l'agricultura, amb la finalitat de fomentar la viabilitat de les explotacions agràries i assolir un desenvolupament rural sostenible. En resum el CGE ha passat a ser la integració de diversos ajuts adreçats a les explotacions agràries, d'acord amb el que estableix la normativa comunitària en matèria de desenvolupament rural.

Pel que fa als PDR va ser quan al 1997 la Comissió Europea va aprovar l'Agenda 2000, un projecte de reforma de la Política Agrària Comuna (PAC) que incloïa destinar part

dels recursos al desenvolupament rural, passant aquest a ser l'anomenat "segon pilar" de la PAC. Aquest projecte va ser aprovat al Consell Europeu de Berlín de 24 i 25 de març de 1999.

En aquest document es fixaven les directrius en què s'havien de basar les actuacions de desenvolupament rural:

- la millora de la competitivitat de l'agricultura i la seva multifuncionalitat;
- promoure la protecció del medi ambient en l'agricultura i la silvicultura amb mesures que contribueixin al desenvolupament sostenible
- participació en el desenvolupament econòmic de les zones rurals.

Les actuacions previstes es recullen en plans pluriannals, els plans que ara anomenem PDR. Des d'aleshores s'han portat a terme tres programes el 2000-2006, el 2007-2013 i el 2014-2020

Programa de desenvolupament rural 2000-2006

Amb l'Agenda 2000 la política de desenvolupament rural passa a constituir el segon pilar de la PAC. El pressupost que la Unió Europea hi destina era encara minvat -només al voltant d'un 10% de tota la despesa agrària- però el seu pes pressupostari es veuria incrementat amb l'ampliació de la UE cap als països de l'Europa Central i Oriental

El programa de desenvolupament rural d'aplicació a Catalunya es va concretar en tres objectius: l'adaptació del sector agrari i agroindustrial a les condicions de mercat, la millora de la competitivitat de l'espai rural, i el manteniment i millora del medi ambient i gestió sostenible dels boscos. El programa va tenir una dotació pressupostària de 400,97 milions d'euros despesa pública per al període 2000-2006, amb una contribució de la Unió Europea (a través del FEOGA) de 206,95 milions d'euros (52%).

Programa de desenvolupament rural 2007-2013

Els ajuts al desenvolupament rural passaren a canalitzar-se a través del FEDER. Les normes essencials de la política de desenvolupament rural per al període de 2007 a

2013, així com les mesures de política disponibles per als Estats membres i les regions, s'establien en el Reglament (CE) núm. 1698/2005 del Consell. D'acord amb aquest, el Ministeri de Medi Ambient de llavors va elaborar un Pla Estratègic Nacional, en el que s'establien els objectius i prioritats en l'àmbit d'Espanya. Les actuacions previstes en el Pla Estratègic Nacional s'aplicaren mitjançant Programes de Desenvolupament Rural autonòmics.

En el cas de Catalunya, la política de desenvolupament rural per a 2007-2013 se centrava en tres temes (coneguts com a "eixos temàtics") i un eix metodològic:

- la millora de la competitivitat del sector agrícola i forestal.
- millora del medi ambient i del paisatge.
- millorar la qualitat de vida a les zones rurals i fomentar la diversificació de l'economia rural.
- aplicació de la metodologia LEADER.

Aquests eixos es van concretar en un ventall de mesures concretes. El pressupost total del Programa va ser de 1.061,97 milions d'euros de despesa pública, cofinançat pel departament d'Agricultura i el FEADER.

Programa de Desenvolupament Rural 2014-2020

L'estratègia del PDR 2014-2020 s'assenta en la consecució dels grans reptes següents:

- Fomentar l'arrelament i desenvolupament econòmic i social dels joves del medi rural
- Contribuir a la reactivació econòmica i la creació i ocupació amb especial atenció als sectors agrari, alimentari, forestal i les zones rurals
- Articular la innovació i la transferència de coneixements en el sector agroalimentari
- Promoure accions dirigides a la mitigació i adaptació al canvi climàtic i la protecció dels recursos naturals

Aquests reptes tindran la següent jerarquia de prioritats:

- **Prioritat 1:** Fomentar la transferència de coneixements i innovació en els sectors agrari i forestal i a les zones rurals.

Fundació del
Món Rural

- Prioritat 2: Millorar la viabilitat de les explotacions agràries i la competitivitat de tots els tipus d'agricultura a totes les regions, i promoure les tecnologies agrícoles innovadores i la gestió forestal sostenible.
- Prioritat 3: Fomentar l'organització de la cadena alimentària, incloent la transformació i comercialització dels productes agraris, el benestar animal i la gestió de riscos en el sector agrari.
- Prioritat 4: Restaurar, preservar i millorar els ecosistemes relacionats amb l'agricultura i la silvicultura.
- Prioritat 5: Promoure l'eficiència dels recursos i fomentar el pas a una economia baixa en carboni i capaç d'adaptar-se al canvi climàtic en els sectors agrari, alimentari i forestal.
- Prioritat 6: Fomentar la inclusió social, la reducció de la pobresa i el desenvolupament econòmic a les zones rurals.

2.- Com s'estan desenvolupant les conclusions

En la convocatòria d'ajuts per aquest exercici de 2016 aquests s'estructuren en dos àmbits perfectament delimitats amb un detall de les partides per a cadascun. A grans trets l'esquema és el següent:

- **Competitivitat:**
 - Primera instal·lació de joves agricultors
 - Millora de la competitivitat de les explotacions agràries
 - Mitigació del canvi climàtic en explotacions agràries
 - Diversificació agrària
- **Sostenibilitat:**
 - Compensació a les zones amb limitacions naturals o altres limitacions específiques
 - Pràctiques agroambientals
 - Obertes a nous sol·licitants:
 - Conservació de races autòctones
 - Biodiversitat cultivada
 - Gestió de la fertilització
 - Gestió de zones humides (amb especificitats)
 - Millora dels hàbitats esteparis de la Xarxa Natura 2000 (amb especificitats)

- Només renovació de compromisos:
 - Gestió i recuperació de prats i pastures
 - Apicultura per a la millora de la biodiversitat
 - Sistemes alternatius a la lluita química
 - Producció integrada
- Agricultura ecològica (oberta a nous sol·licitants)
- Foment de la ramaderia ecològica (només renovació de compromisos)
- Ajuts procedents de compromisos concrets en el PDR 2007-2013 (només renovació de compromisos):
 - Millora i foment de prats i pastures naturals en zones de muntanya
 - Millora de pastures en zones de muntanya per a la protecció del paisatge i la biodiversitat
- Ajuts procedents de compromisos de PDR anteriors:
 - Mètodes de producció agrària compatibles en zones humides Ramsar (només renovació de compromisos)

Evidentment, a aquests objectius hi hauríem d'afegir els requisits personals i professionals que les bases del concurs assenyalen. Potser podria ser tema de debat la figura de l'agricultor professional, tal qual la defineix la normativa, és aquella persona física titular d'una explotació agrària que obtingui, almenys, el 50 per cent de la seva renda total d'activitats agràries o altres activitats complementàries, sempre que la part de renda procedent directament de l'activitat agrària no sigui inferior al 25 per cent de la seva renda total i el volum d'ocupació dedicada a activitats agràries o complementàries sigui igual o superior a la meitat d'una unitat de treball agrari.

L'Ordre ARP/70/2016, de 5 d'abril, DOG de 8 d'abril de 2016, aprova les bases reguladores dels ajuts associats al CGE, i convoca els corresponents a l'any 2016. En aquesta ordre es pot trobar tot el contingut del que estem explicant.

Pel que fa als PDR el balanç dels seus resultats és el següent:

1r. Programa 2000-2006

Estabilització de la població.-

Manteniment de l'activitat agrària i en l'àmbit de la seva ocupació, bàsicament manteniment i incorporació de jovent a l'activitat, els resultats més positius van estar la permanència de les dones en el món rural ajudant d'aquesta manera al foment de l'equilibri poblacional.

Manteniment de l'ocupació fomentant la diversitat econòmica.-

Van ser moderadament positius els efectes sobre el manteniment de l'ocupació agrària, baix efecte pel que fa al nombre de nous llocs de treball creats. Impacte moderat en la creació i manteniment d'ocupació en els sectors serveis i indústria agroalimentària.

Manteniment o millora dels ingressos de la comunitat rural.-

Resultats molt minsoS en aquest àmbit i molt baix, concretament, en el cas del sector forestal.

Sobre la situació del mercat.-

Millora de la competitivitat de la indústria agroalimentària degut a un major valor afegit en les produccions. Tanmateix, aquest bons resultats industrials no van tenir justa correspondència en el sector productor, en el sector agrari. La diferència entre ambdós àmbits, l'industrial i el productor, un cop més és va fer palès.

Protecció i millora del medi ambient.-

L'aplicació del primer PDR no va produir impactes negatius considerables pel que fa a aquest àmbit del medi ambient en concret.

Manteniment de les característiques estructurals de l'economia rural.-

Sense canvis en les estructures agràries, es va poder observar que aquells municipis beneficiats amb les ajudes del primer PDR van obtenir una millora d'activitat i recursos superiors als que no la van tenir, sense arribar, però, a les xifres mitjanes que es van donar pel conjunt de Catalunya.

2n. Programa 2007-2013

Aquest PDR es va veure molt condicionat, com no odia ser de cap altra manera, per la crisi econòmica i financera de 2007-2008, sobre tot pel que fa al manteniment de l'ocupació en el sector agrari, a la creació de nous llocs de treball, al creixement de la renda agrària i a aturar el procés d'envelliment de la població en els assentaments urbans rurals.

En els municipis beneficiats per les ajudes hi va haver millora de la qualitat de vida d'aquests i un major dinamisme de la seva activitat econòmica. Encara que la competitivitat agrària millorés la crisi va limitar els efectes sobre el resultat econòmic de les explotacions, encara que després hem pogut observar com el sector industrial que millor ha resistit els efectes negatius de la crisi ha estat, precisament, el sector agroalimentari.

Es va constatar una continuïtat de la participació femenina en el programa d'ajuts seguint així la tendència observada en el primer PDR. A prop del 30% de persones beneficiaries van ser dones.

A destacar que en aquest segon PDR es van manifestar determinades dificultats financeres en l'execució dels projectes degudes, fonamentalment, al llarg procés de tramitació de l'aprovació del programa i de les modificacions que va sofrir en els anys 2008 i 2009. També la crisi econòmica i financera va tindrà el seu protagonisme en l'aparició d'aquestes dificultats financeres.

3r. Programa 2014-2020

La seva vigència actual impedeix valorar, encara que sigui breument, els resultats de la seva execució.

3.- Que resta per fer

Pot ser que la conclusió mes important que podem aportar és que tant el CGE com els PDR s'han convertit en eines necessàries però no suficients, és a dir, encara que els

seus resultats de cara a modificar estructures i, sobretot, amb incidència al nivell, en general, dels preus i per tant de la renda agrària, siguin molt minsos o quasi bé inexistents, la seva existència s'ha enquistat tant en l'activitat agrària que, avui per avui, no poden desaparèixer, s'ha de continuar amb els PDR i amb les ajudes europees sigui quina sigui la via que s'apliqui (PRODER, FEDER;etc.).

A Catalunya el sector agrari ha de passar a ser una opció de govern no només de la Conselleria d'Agricultura. Manca, repetim a nivell de govern, una aposta clara per definir que es vol que sigui el sector agrari català. No hi ha cap dubte que en aquests moments el sector agroalimentari és un sector estratègic a nivell internacional, la qual cosa fa que no resulta gens heterodox parlar d'una estratègia clara agrícola per part del govern de Catalunya. Una pèrdua constant i perllongada en el temps de baixa rendibilitat agrària portarà uns costos elevats no en despeses d'importació, sinó en ingressos d'exportació, en caiguda de la indústria agroalimentària que haurà de canviar de proveïdors de matèries primeres que hauran de ser estrangers, sinó també d'impacte negatiu en la cohesió territorial de Catalunya.

És possible aquesta opció política trasversal de govern? Creiem que sí perquè el món rural actual no és com el que teníem fa uns 20-25 anys. Es parla, i amb tota la raó del món, d'una nova ruralitat on la diversificació, plurifuncionalitat i transversalitat de l'agricultura és molt gran, la millora d'infraestructures i les activitats terciàries són paleses en el món rural. En definitiva, el context rural en el qual ara és pot treballar res té a veure amb el de fa uns anys.

Si parlem, però, d'aquesta opció de govern per una millora en general de la ruralitat és perquè qüestions tan importants com el del canvi climàtic, política energètica, amb tot el que afecta a energies renovables, energies netes, finançament (es podria configurar una línia especial de crèdit) i acords comercials internacionals amb Canadà (CETA) i EEUU (TTIP), amb forta incidència i influència en el sector agrari necessiten d'un tractament transversal.

D'altra banda, encara avui hi ha latents molts dels problemes que es denunciaven en la ponència del Àmbit 5è del Congrés i que detallem a modo de recordatori:

- Envelliment de la població
- Mercat laboral molt petit, pocs llocs de treball i baixos salaris
- Progressiva disminució del pes de l'activitat agrària en el conjunt de l'economia catalana
- Excessiva dispersió parcel·lària
- Pèrdua del nombre d'explotacions encara que guanyin en dimensió
- Desigual distribució de la població en el territori català

Ramon Morell
Economista

Fonts utilitzades:

Congrés Món Rural.- Ponència Àmbit 5è. *"Per una administració de serveis al món rural"*. Joan Subirats. Març 2006

Congrés Món Rural.- Conclusions Àmbit 5è. Març 2006

Viladomiu, L.- *"Noves tendències en el desenvolupament rural a Europa"*. Quaderns Agraris28. Setembre 2003

Viladomiu, L.; Rosell, J.- *"Programa de desenvolupament rural de Catalunya: Període de programació 2007-2013. Avaluació Ex-Ante"*. Universitat Autònoma de Barcelona. Abril 2007

Viladomiu, L.; Rosell, J.- *"Nova ruralitat a Catalunya a les últimes dècades: diversificació, empreudoria i ocupació"*. Universitat Autònoma de Barcelona. Abril 2016

García Balaguer, E., directora.- *Evaluación ex post del programa de Desarrollo rural de Catalunya PDR-5 (2000-2006)*. Universitat de Lleida. Setembre 2007

Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. *"Programa de Desenvolupament rural de Catalunya. Anexo IV: Indicadores"*. Barcelona

Fundació del
Món Rural

Departament d'Agricultura , Ramaderia, Pesca i Alimentació.- *"Plans de desenvolupament rural 2000-2006, 2007.2013, 2014-2020"*. Barcelona

Aldomà, I., director.- *"Atles de la nova ruralitat"*. Fundació del Món Rural. Lleida. 2009